

O‘quvchilarning o‘zlashtirishi qiyin bo‘lgan mavzularni o‘rganishda interfaol metodlardan foydalanishning ahamiyati (klaster metodi asosida 7-sinf “O‘zbekiston tabiiy geografiyasi” kursida “O‘zbekistonning tuproqlari, o‘simlik va hayvonot dunyosi ” mavzusini o‘rganish)

UrDU akademik litseyi geografiya fani o‘qituvchilari

Atabayeva Mavjuda Rustamovna,

Rustamova Maftuna Anvarjon qizi

Umumiy o‘rta ta’lim maktablari o‘quvchilari bilimida uchraydigan tipik bo‘shliqlarni bartaraf etishda bizga ta’limning interfaol metodlari yordam beradi, bunday metodlarga- klaster, BxBxB, FSMU, aqliy hujum, baliq skeleti kabi metodlar kiradi. Bundan tashqari intellektual yoshlar bilimini yanada oshirish maqsadida ularni turli tanlov va bellashuvlarda qatnashtirish juda yaxshi samara beradi. Ta’lim jarayonida darslikdagi bilim ko‘nikmalarni o‘quvchiga yetkazib berishda juda ko‘p qiyinchiliklarga duch kelamiz, ayniqsa mavzular murakkab va o‘zlashtirish qiyin bo‘lgan mavzulardan bo‘lsa. Aynan VII sinf “O‘zbekiston tabiiy geografiyasi” kursining O‘zbekistonning tuproqlari, o‘simlik va hayvonot dunyosi” mavzusi o‘quvchilarning o‘zlashtirishi qiyin bo‘lgan mavzularga kiradi. Bu mavzuni o‘rganishda o‘qitishning “klaster” interfaol usullaridan foydalanish yaxshi samara beradi. Negaki, bu metodlar katta hajmdagi matnni o‘rganish davomida oquvchilarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish bilan birga, darslik matnidagi ma’lumotlarga nisbatan o‘quvchining shaxsiy kreativ munosabatini aniqlashga yordam beradi.

Klaster atamasi amerikalik iqtisodchi, Garvard maktabi professori, raqobat imkoniyatlarini o‘rganish bo‘yicha mutaxassis bo‘lgan Maykl Yujin Porter tomonidan ilk bor qo‘llangan edi. U klasterga geografik jihatdan qo‘shni bo‘lgan, bir-biri bilan bog‘langan, muayyan bir sohada faoliyat olib boradigan hamda bir-birining ishini to‘ldiradigan korxonalar va tashkilotlar birlashmasi sifatida ta’rif bergan¹. Pedagogikada «klaster (cluster)» - «tarmoqlar metodi texnologiyasi» deb ham ataladi va bu metod mantiqiy fikrlash, umumiy fikrlash doirasini

¹ Muhammedov G. I. Pedagogik ta’lim innovatsion klasteri: ehtiyoj, zarurat, natija. –Xalq so‘zi, jamiyat, 15 fevral 2019 y.

kengaytirish, mustaqil ravishda adabiyotlardan foydalanishni o‘rgatishga qaratilgan, biron-bir mavzuni chuqur o‘rganishdan oldin o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirishga xizmat qiladigan usul ma'nosida qo‘llaniladi.

Klaster – bu asosiy semantik birliklar ajratilganda, ular orasidagi barcha aloqalarni ko‘rsatadigan diagramma shaklida qayd etilgan axborot tashkil etishning grafik shakli. Bu o‘quv materialini tizimlashtirish va umumlashtirishga yordam beradigan modeldir.

Klaster modelidan mashg‘ulotlarda quyidagi holatlarda foydalanish mumkin:

1. yangi materialni tushuntirish
2. o‘rganilgan mavzuni mustahkamlash
3. o‘quv qo‘llanmalari bilan mustaqil ishlashda
4. uy vazifasini tekshirish uchun
5. tadqiqot, amaliy mashg'ulotlar paytida

Klasterdan foydalanish dars davomida, darsning umumiy strategiyasi shaklida, uning barcha bosqichlarida (taklif, anglash, tahlil qilish) mumkin.

Mashg‘ulotlarda klasterdan foydalanish ma'lum bir mavzuni tushunishga qaratilgan, o‘rganilayotgan materialni maqsadga qarab grafik tasvirlashga imkon beradi, bilimlarni mustaqil ravishda izlashga yordam beradi. Biz o‘rganayotgan O‘zbekiston tabiiy geografiyasi darsligi matnida keltirilgan ma’lumotlarda . O‘zbekiston tuproq o‘simlik hayvonlari haqida ma’lumotlar ko‘p va ularni o‘zlashtirishda o‘quvchilarda ayrim noqulayliklar keltirib chiqarmoqda. “Klaster” metodida o‘quvchi matnni o‘qib, yetarlicha munosabat bildirish zarurligini inobatga olib, tuproq turlari alohida tahlil qilinib jadvalga olinsa, yoki qiziqarli savol-javob tuzilsa, o‘simliklarni tarqalish arealini alohida jadval yoki, qiziqarli klasterga olinsa va shuni davom qildirish topshirigi berilsa o‘quvchida mas’uliyat oshadi va darslik va atlasdan foydalanish imkoni tig‘iladi.

Dars jarayonida esa bir guruh o‘quvchilar matn tuzsalar, bir guruh o‘quvchilar berilgan topshiriqlardan klaster korinishida savollar tuzib daftarga qayd etadilar. Boshqa guruh o‘quvchilar esa sinfdoshlarining berilgan topshiriq bo‘yicha bayonlarini baholashda qatnashadilar. Bir vaqtning o‘zida yana bir guruh o‘quvchilar sinfdoshlari tuzgan matnlarni o‘qib o‘z fikr-muloxazalarini bildiradilar. Shu tariqa barcha o‘quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadilar.

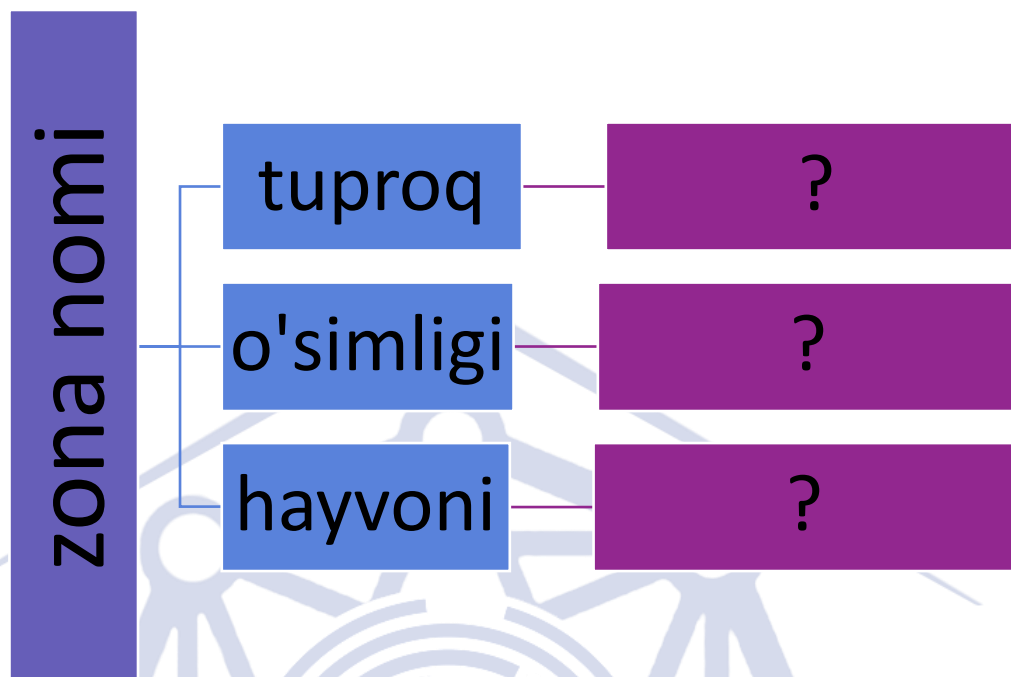
O‘quvchilar sinfdoshlari tayyorlagan matnni o‘qir ekanlar, daftar hoshiyasiga, bayon qilingan fikr-mulohazalarni eshitganda esa o‘z daftarlariga belgilarni qo‘yib boradilar.

Bundan tashqari klaster orqali mavzuni tahlil qilganda mavzu ga oid manbalarni organadigan bolsak quyidagi klasterlarni dars davomida oquvchilarga bajartirib organish mumkin:

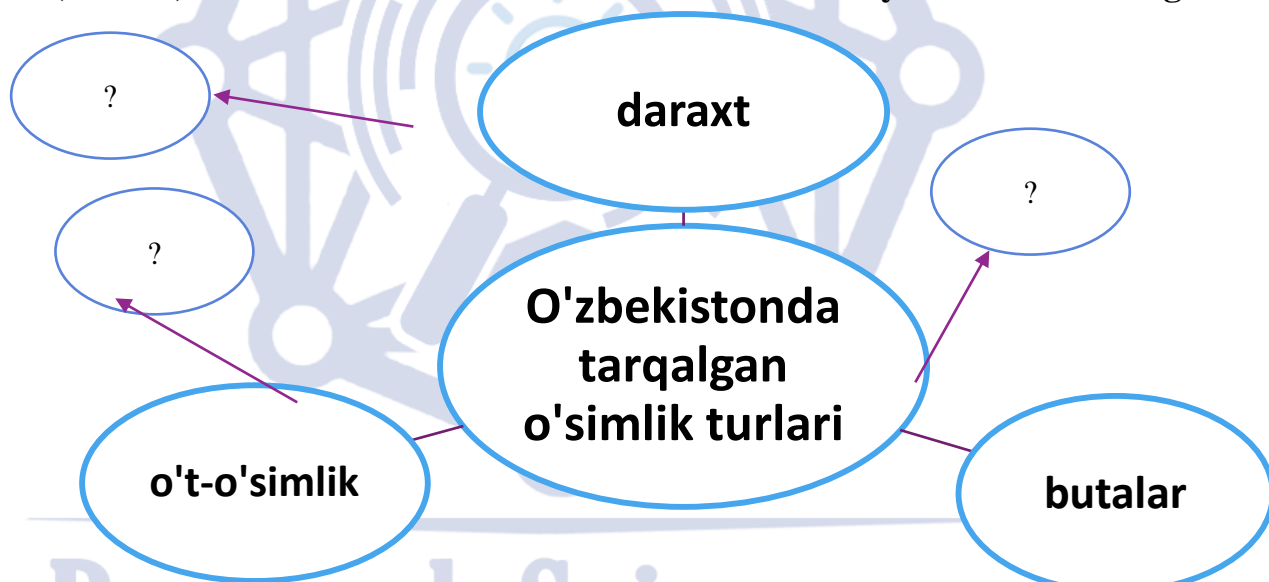

(1-rasm). Cho‘l zonasini klaster metodi orqali tasvirlash

Research Science and
Innovation House

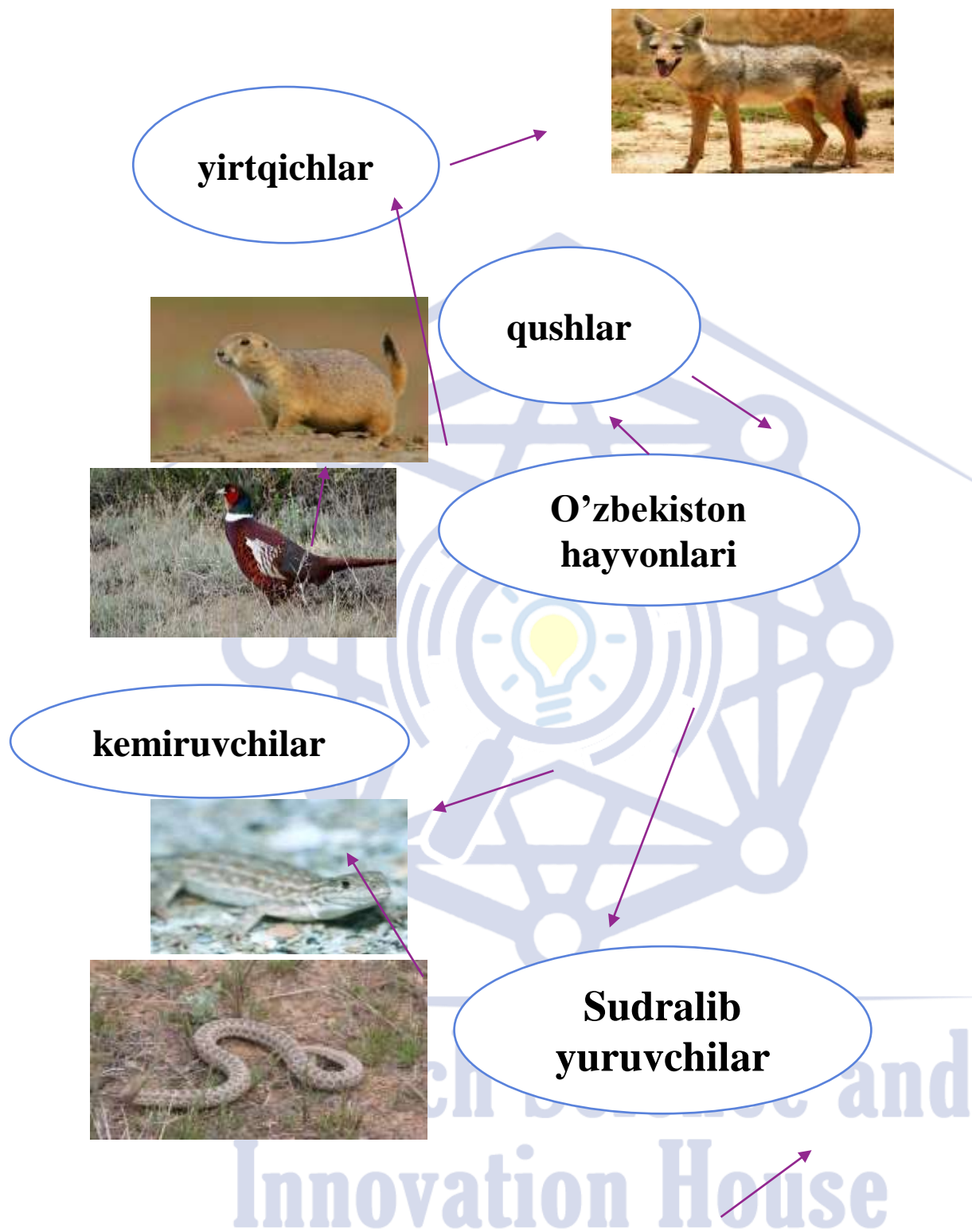

(2-rasm). Tabiat zona klasterini darslik matnidan foydalanib to'ldiring.

(3-rasm). O'zbekiston o'simliklariga oid klasterini darslik matnidan va atlasdan foydalanib to'ldiring.

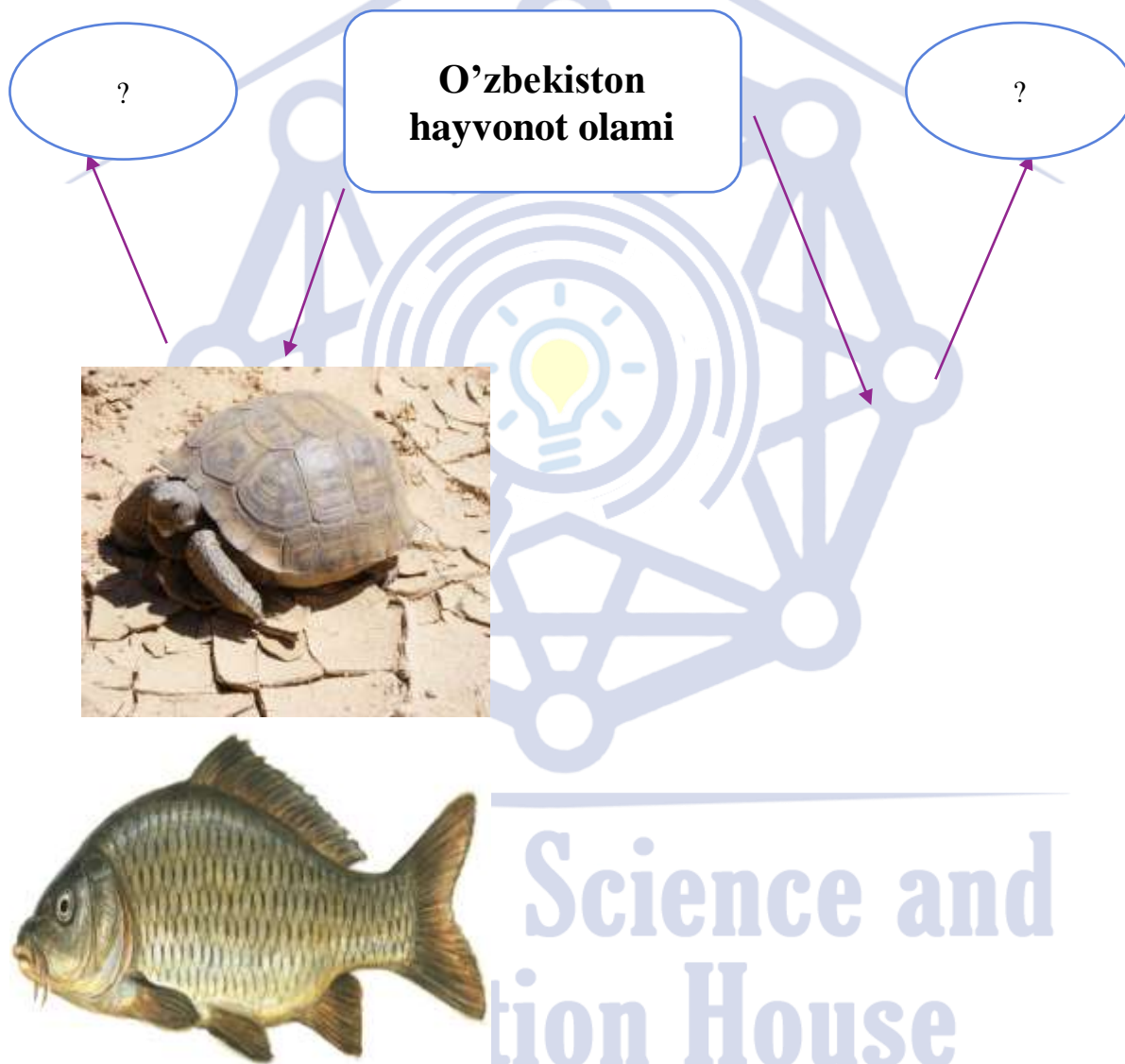
(4-rasm).O'zbekiston hayvonot olamining rasmi klasteri

O‘qituvchi esa dars yakunida dars ishtirokchilarining o‘rganilayotgan mavzu bo‘yicha bilimlarini aniqlash, umulashtirish va yakuniy xulosa chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Eng muhimi, darsning sifatli va samarali o‘tishini ta‘minlaydi. Barcha o‘quvchilarning dars jarayonida faol ishtiroki ta‘minlanadi.

Masalan mavzuga oid bir necha klasterlardan topshiriq sifatida uyga vazifa qilib berilsa oquvchi mavzuni yanada mukammalroq ozlashtira oladi.

Uyga vazifa: Quyidagi klasterni davom qildiring:

(5-rasm). O‘zbekiston hayvonot olamiga oid rasmi klasterni davom qildiring

(6-rasm).O'zbekiston tuproqlariga oid rasmlari klasterni davom qildiring.

(7-rasm).O'zbekiston o'simliklariga oid rasmlari klasterni davom qildiring.

O‘qituvchi dars mashg‘uloti davomida o‘quvchilar topgan har bir yechimning ijobiy va salbiy tomonlarini tahlil qilishi talab etiladi, oquvchi tomonidan bajarilgan topshiriqlarga etibor berishi va muntazam baholab borishi oquvchilarda keying darslarga bolgan intilish va masuliyat hissini oshiradi va oquvchi keyingi dars jarayoniga uyga berilgan topshiriqlarni bajarib yanada qiziqarliroq savollar tayyorlab keladi. Ko‘rinib turibdiki, ta‘lim –tarbiya sifat va samaradorligini oshirish dolzarb vazifa bo‘lib borar ekan, buning uchun har bir o‘qituvchi o‘z fanini o‘qitishning eng samarali texnologiyalarini puxta bilishi va bu soxadagi yangiliklarni uzluksiz o‘rganib borish orqali o‘z kasbiy mahoratini muntazam oshirib borishi talab qilinadi. Bu jarayon o‘z navbatida raqobatbardosh, izlanuvchan, ayniqsa kreativ fikrlaydigan, yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalashga imkon beradi. Umuman olganda, ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan noan‘anaviy texnologiyalar talabalarning motivatsiyasini oshiradi, hamkorlik muhitini shakllantiradi va ularga ijodiy erkinlik, o‘z-o‘zini hurmat qilishlik hissini beradi. “Ko‘p millatli jonajon O‘zbekistonimizda har bir farzandni “bu mening farzandim,ertangi kunimning poydevori, zamini” deb tarbiya qilsak albatta natijaga erishamiz”². Albatta kelajak avlodimiz bo‘lmish yoshlar tarbiyasida aslo xatoga yo‘l qo‘ymasligimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipov O‘. Pedagogik texnologiya (Nazariya va amaliyot) Toshkent : “Fan” 2005
2. Zagashv I., Zair-Bek S. Tanqidiy fikrlash: rivojlanish texnologiyasi [matn]/ I. Zagashv, S. Zair-Bek. - Sankt-Peterburg.: "Skifiya" va "Alyans Delta", 2003. - 284 b.
3. Mushtavinskaya, I.V. Darsda va o‘qituvchi tayyorlash tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi [matn]/ I. V. Mushtavinskaya. – M.: Karo, 2009. - 144 b.
4. Zair-Bek S.I., Mushtavinskaya I.V., Darsda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, M., Ma‘rifat, 2011.
5. Muhammedov G‘. I. Pedagogik ta‘lim innovatsion klasteri: ehtiyoj, zarurat, natija. –Xalq so‘zi, jamiyat, 15 fevral 2019 y.
6. Toshpo‘latov M Klaster: mohiyat, samara va istiqbol. - <http://www.biznes-daily.uz/ru/mening-mulkim/53616>-

² 29-dekabr.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Xalqaro kongress markazida o‘qituvchilar bilan bo‘lgan uchrashuvdagi nutqidani.

